Ynglende rovfugle

i Storstrøms Amt 2006

STORSTRØMS AMT
Teknik- og Miljøforvaltningen

Ynglende rovfugle i Storstrøms Amt 2006

Udgivet af: Storstrøms Amt
Teknik- og Miljøforvaltningen
Natur- og Plankontoret
Parkvej 37
4800 Nykøbing F

Telefon 54 84 48 00
Telefax 54 84 48 48
E-post stoa@stam.dk

Tekst: Hans Erik Jørgensen

Projektstyring: Lars Malmborg

Forsidelayout: Anette Krøyer

Tryk: Storstrøms Amts Trykkeri

Oplag: 350 eksemplarer

Copyright: Storstrøms Amt 2006
Eftertryk tilladt med tydelig kildeangivelse

ISBN-nr: 87-91994-24-1

Ynglende rovfugle i Storstrøms Amt 2006

Indhold

Storstrøms Amts rovfugleprojekt 2

Havørn *Haliaeetus albicilla* 4
- Havørnens historiske forekomst i Danmark 4
- Havørnens situation i vore nabolande 5
- Genindvandringen af Havørne i Danmark 6
- Havørnens yngleforekomst i 2006 6
- Havørnene i Slesvig-Holsten 9
- Udviklingen i det østlige Danmark i fremtiden 9
- Beskyttelse af Havørnene er nødvendig 9
- Anbefalinger vedrørende beskyttelse af Havørnene 11

Rød Glente *Milvus milvus* 13

Fiskeørn *Pandion haliaetus* 13

Lærkefalk *Falco subbuteo* 14

Vandrefalk *Falco peregrinus* 14

Lærkefalk *Falco subbuteo* 16

Havørne-lokaliteterne i Storstrøms Amt 17
- Maribosøerne 18
- Even Sø 20
- Gavnø 22
- Roden Skov 24
- Tystrup Sø 26
- Østlolland 28
- Nakskov Fjord 30
- Præstø Fjord 32
- Tærø 34

Bilag 1 Kort med adgangsbegrænsning ved Even Sø 37
Bilag 2 Skiltetekst ved Bækkeskov 38
Bilag 3 Kort med adgangsbegrænsning ved Bækkeskov 39
Bilag 4 Kort med færdselsbegrænsning ved Tærø 40
Bilag 5 Opslag til sejlere i havne omkring Tærø 41
Bilag 6 Oversigt over amtets overvågningsrapporter vedr. fugle 42

Bagerst
Regler for færdsel i skov og på udyrkede arealer

Storstrøms Amts rovfugleprojekt

projektet

På tiende år fortsatte i 2006 det rovfugleprojekt, som Storstrøms Amt, Natur- og Plankontoret, iværksatte i 1996 med henblik på beskyttelse af Havørn, Rød Glente, Lærkefalk og Vandrefalk, dvs. arter der i mange år har været helt eller delvis forsvundet som ynglefugle i amtet (og landet som helhed).

formål

Formålet med projektet har været at skabe forudsætninger for disse arters genindvandring og varige etablering som ynglefugle i amtet.

indhold

Projektet har omfattet to faser. For det første en eftersøgning af de pågældende arter på lokaliteter, hvor der er chance for yngleforekomst, og for det andet (ved fund af ynglepar) at etablere de fornødne beskyttelsesforanstaltninger.

orientering

Siden 2000 har Amtet hvert år udsendt et hæfte med en orientering om rovfugleprojektet til skovejere, godser og organisationer, der kunne komme i berøring med projektet. Nærværende hæfte er således det syvende i rækken. Det er samtidig det sidste, idet amterne nedlægges i forbindelse med kommunalreformen, der træder i kraft den 1.januar 2007.

kommunal opgave

Indholdet af dette års hæfte adskiller sig lidt fra de tidligere. Det skyldes bl.a. at opgaverne omkring naturbeskyttelse fra nytår overgår til de nye kommuner. I Storstrøms Amt har vi i ti år nøje fulgt den genindvandring af Havørnene, der har fundet sted, og - med succes - iværksat beskyttelsestiltag, der har skabt mulighed for varig etablering og succesfuld gennemførelse af yngleforsøgene, de steder hvor Havørnene har slået sig ned.

De erfaringer, vi har opnået i de ti år, vil vi gerne dele med de kommunale forvaltninger, der i fremtiden vil være den udfarende kraft med hensyn på beskyttelse af ørnene. Årets hæfte er derfor udformet således, at vi forventer at det vil kunne være et brugbart redskab i forbindelse med de kommunale forvaltningers fremtidige opgaver omkring dette emne.

hæftets indhold

Som i alle foregående hæfter omhandler det meste af hæftet Havørnen. Der er flere grunde til dette. Havørnen er den art, der i de senere år for alvor har været under genindvandring til Danmark, og da vi i Storstrøms Amt er værter for størstedelen af landets bestand, giver dette en særlig forpligtigelse til at iværksætte beskyttelsesforanstaltninger. Næsten alle de ressourcer, der i årenes løb er brugt på beskyttelsestiltag for rovfuglene, er således anvendt på Havørnene.

2006-sæsonen

For Havørnene blev 2006 et nyt, godt år i Storstrøms Amt. Der blev fundet to nye reder (i det ene tilfælde var der dog antagelig tale om flytning fra en af de gamle lokaliteter), og det par som i 2005 blev anset for at være forsvundet, blev genfundet på en anden lokalitet. Med det havørnepar, der har territorium på grænsen mellem Storstrøms og Vestsjællands amter (i fremtiden i Næstved Kommune) har vi således haft 8 par ynglende Havørne i 2006 (ud af 13 par i hele landet). Seks af parrene fik unger på vingerne.

Rød Glente vendte tilbage til begge de ynglepladser, der blev anvendt i 2005, men det ene par forsvandt inden æglægningen. Det andet par ynglede succesfuldt i sidste års rede.

Vandrefalken ynglede for sjette år i træk på Møns Klint, og fik – ligesom i de foregående fire år - unger på vingerne. Desuden er der tegn på, at et par er ved at etablere sig på en ny lokalitet.

Oplysningspolitik

Storstrøms Amt har gennem de sidste 15 år i forbindelse med udgivelse af rødlister for truede dyr og planter ført en oplysningspolitik, der ligger på linje med Skov- og Naturstyrelsen og diverse foreninger.

Det er vores opfattelse, at viden om de sjældne arter og deres levesteder giver den bedste forståelse for den beskyttelse, der er så nødvendig i vort intensivt udnyttede landskab. På lang sigt er det den almindelige borgers engagement, der skal sikre en varieret og rig natur i regionen.

Vi er således tilhængere af åbenhed - også når det gælder levesteder for sjældne og truede arter. Kun oplysninger om ynglelokalitet for enkelte særligt truede arter er slørede.

Såfremt det er nødvendigt at lukke et område for offentlighedens adgang, kræver loven, at amtets afgørelse offentliggøres. Lukning af områder vil blive skiltet med forklaring om hvorfor samt henvisning til offentligt tilgængelige steder, samt hvor fuglene kan iagttages uden at forstyrre yngel, eller genere jordbrugsdrift og lokalområdet i øvrigt.

I rapporten er udeladt formodninger om forekomst af nye ynglepar af især havørn. Det sker

- for at sikre kommende ynglefugle mest mulig ro,
- for at berørte lodsejere kan kontaktes og informeres som de første, inden andet sker,
- for at en eventuel aftale om adgangsbegrænsning, drift eller pleje kan aftales med lodsejeren i tide.

Hannen kommer med fisk til reden ved Tystrup Sø 2006. Foto: Frank Wille

Havørn *Haliaeetus albicilla*

beskrivelse

Med et vingefang på 220-250 cm og en vægt på 4,5-7,0 kg er Havørnen Nordeuropas største rovfugl. Hunnen er som regel noget større end hannen. Havørnen bliver først udfarvet (med den karakteristiske hvide hale) i en alder af 5-6 år, og normalt yngler ørnene for første gang på dette tidspunkt. Nogle Havørne begynder dog at yngle inden de er helt udfarvede. Hvis de undgår uheld og bekæmpelse bliver ørnene gamle, bl.a. har man i flere af parrene i ynglebestanden i Slesvig-Holsten individer, der er 25-30 år gamle.

ynglebiologi

Reden bygges (og udbygges) allerede om efteråret og vinteren, og parrene holder til i redeområdet gennem hele året. Æglægningen finder oftest sted i første halvdel af marts, og rugetiden er ca. 40 dage. Succesfulde ynglepar får som regel 1 eller 2 unger på vingerne, men selv i en normalt reproducerende bestand er det almindeligt at ca. en trediedel af alle yngleforsøg mislykkes. Ungerne er flyvedygtige i en alder af 80 dage, men de er i flere måneder derefter afhængige af forældrene, der fodrer ungerne på eller ved reden frem til december. Her i landet (og i Østersø-området som helhed) bliver reden anlagt i skove i umiddelbar tilknytning til søer, fjorde og kyster med gode fødemuligheder.

føde

Næsten al føden bliver taget på vandet, og består primært af fisk og vandfugle. Desuden udnyttes ådsler af døde dyr.

Havørnens historiske forekomst i Danmark

1800-tallet

I midten af 1800-tallet var Havørnen ret udbredt som ynglefugl i Danmark, og det er vurderet, at et sted mellem 50 og 75 par har ynglet i landet på det tidspunkt. 12-15 af disse par ynglede dengang i det nuværende Storstrøms Amt, men de var alle udryddede inden århundredeskiftet. Det sidste par i den oprindelige danske havørnebestand ynglede ved Mariager fjord omkring 1910.

bekæmpelse

Årsagen til at den oprindelige danske havørnebestand forsvandt var bekæmpelse. Fra midten af 1800-tallet og langt ind i 1900-tallet blev næsten alle rovfuglearter bekæmpet nådesløst, idet man anså rovfuglene som konkurrenter til den jagtlige udnyttelse af vildtet. Den intensive bekæmpelse medførte, at flere af de store arter (heriblandt altså Havørnen, men også Rød glente og Fiskeørn) var udryddet som danske ynglefugle omkring 1920, og forekomsten af de øvrige rovfugle var reduceret stærkt.

fredning

Jagtlovgivningen gav frem til 1922 mulighed for at jage Havørnen hele året, fra 1922 måtte den kun jages udenfor yngletiden. I 1931 blev Havørnen fredet hele året, men da var den allerede forlængst forsvundet som dansk ynglefugl. Senere jagtlovsændringer indførte gradvis fredning af rovfuglene, og med jagtloven fra 1967 blev alle arter fredet hele året, dog med den undtagelse, at Musvåge, Duehøg og Spurvehøg kunne bekæmpes i umiddelbar tilknytning til bl.a. fasanopdrætspladser. Senere er også disse undtagelser fjernet.

miljøgifte

Den gradvise fredning af rovfuglene og - ikke mindst - de fleste jægeres ændrede og mere nuancerede syn på rovfuglenes naturlige tilstedeværelse, skabte bedre overlevelsesmuligheder, men i midten af 1950erne opstod en ny krise for flere arter, heriblandt Havørnen.

Krisen var forårsaget af miljøgifte, dvs. skadelige pesticider og tungmetaller der blev udledt fra landbrug og industri. De skadelige stoffer ophobes gennem den biologiske fødekæde, og som øverste led i fødekæden blev Havørne og flere andre rovfuglearter hårdt belastet af miljøgiftene. Problemet var det samme over det meste af Europa. Belastningen resulterede dels i en forøget dødelighed og - i særdeleshed - i en nedsat evne til at formere sig. De tilbageværende ynglepar fik ganske enkelt ingen eller meget få unger på vingerne.

Ret hurtigt blev opmærksomheden rettet på miljøgiftenes skadelige påvirkning af naturen, og fra slutningen af 1960erne blev i de fleste vesteuropæiske lande indført restriktioner med hensyn til anvendelse og udledning af de mest skadelige stoffer. Havørnene og andre rovfuglearter var imidlertid allerede så hårdt belastede, at bestandene først efter mange år igen udviklede sig positivt og havde naturlig formeringsevne.

Havørnen er et af de mest karakteristiske eksempler på, hvor langsomt nogle arter har været i stand til at overvinde påvirkningen af miljøgiftbelastningen. I hele Østersøområdet (og andre dele af Europa) gik den stærkt tilbage i 1950- og 1960erne, og de tilbageværende par fik næsten ingen unger. Først fra omkring 1990, dvs. 20-25 år efter man indførte restriktioner for anvendelse og udledning af de farligste miljøgifte, begyndte Havørnen igen at have normal formeringsevne.

etableringsforsøg

Bl.a. på grund af de ovennævnte årsager har Havørnen i 1900-tallet kun haft sporadiske yngleforsøg i Danmark. I perioden 1952-1960 var der et par ved Sparresholm på Sydsjælland, og dette par fik i nogle få år unger på vingerne. Det andet sted, hvor der blev gjort yngleforsøg var Maribosøerne på Lolland, hvor et par forsøgte sig 1959-1961 og et par igen 1979- 1980, men alle gange uden resultat.

Havørnens situation i vore nabolande

Udviklingen gennem 1800- og 1900-tallet i havørnebestandene i hele Østersøområdet (Sverige, Finland, de Baltiske lande, Polen og Tyskland) forløb som en parallel til udviklingen i Danmark, dog uden at arten blev helt udryddet i de øvrige lande. Men bestandene var i helt frem til 1980erne bragt ned på et minimum, og reproduktionen var meget ringe. Fra omkring 1990 vendte udviklingen. Formeringsevnen nærmede sig igen det normale, og bestandene begyndte efterhånden at vokse langsomt. I de senere år har ynglebestandene i alle Østersølandene været stigende og med generelt god ungeproduktion. Som et eksempel kan nævnes bestanden i Holsten, der gennem alle år har været en af de bedst overvågede. I perioden 1970-1985 ynglede som regel 4 par årligt, men i de fleste år fik kun 1-2 par unger på vingerne. Fra slutningen af 1980erne er bestanden vokset gradvis, og nåede i 2005 et hidtidigt maksimum på 48 par. Af disse havde de 34 par ynglesucces, og de fik sammenlagt 61 unger på vingerne.

Genindvandringen af Havørne i Danmark

genindvandring

I 1995 byggede et par Havørne rede ved Maribosøerne, men først i 1996 kom der igen danske havørneunger på vingerne, idet to par etablerede sig i det sydøstlige Jylland, og begge par opfostrede en unge. Siden er den danske havørnebestand gennemgående vokset med 1-2 nye par om året, og landets samlede bestand talte i 2006 13 par (par med rede). Ynglesuccessen (ungeproduktionen) har som helhed været god gennem hele perioden.

udbredelse

De danske havørnepar yngler alle i den sydlige del af landet (se Fig. 1). Flere forhold er afgørende for dette mønster.

For det første er den danske bestand grundlagt af Havørne, der er indvandret fra bestanden i Holsten eller andre dele af Nordtyskland. De danske ynglefugle, hvis oprindelse har kunnet bestemmes på grundlag af aflæsning af farveringe, har været ringmærket som unger i holstenske reder, så det er uden tvivl den positive udvikling i Holsten, der er grundlaget for, at vi igen har fået en dansk havørnebestand.

For det andet findes de fleste velegnede levesteder sandsynligvis i den sydlige del af Danmark, idet der her findes store, lavvandede kystområder (og søer) med rigelige fødemuligheder året rundt samt mange, relativt uforstyrrede skove med mulighed for redeanbringelse.

Som en interessant detalje kan det nævnes, at næsten alle de havørnepar, der i dag yngler i Danmark, findes på de samme lokaliteter (eller i de samme egne), hvor arten også var kendt som ynglefugl i midten af 1800-tallet.

Havørnens yngleforekomst i 2006

Den danske ynglebestand talte i 2006 13 par (par med rede); 11 af parrene havde ynglesucces og fik tilsammen 23 unger på vingerne (supplerende oplysninger modtaget fra Dansk Ornitologisk Forenings Projekt Ørn).

En oversigt over den årlige forekomst og ungeproduktion siden genindvandringen i 1995 findes i Tab. 1.

Der var i Sønderjylland ingen nye par i forhold til sidste år. 3 par ynglede, og udviklingen i bestanden går her meget langsomt. Siden genindvandringen af 2 par til amtet i 1996 har kun et enkelt par i de følgende ti år formået at etablere sig.

På Fyn ser situationen indtil videre også ud til at være ret statisk. Et par indvandrede i 1998 og har siden ynglet succesfuldt, men ingen nye par har etableret sig, selvom et par forsøgte på Langeland i 2004.

I Vestsjællands Amt har der udover parret ved Tystrup Sø (se nedenfor) i de senere år ynglet et par ved Skarresø. Det ser ikke ud til, at nye par er på vej til at etablere sig på Vestsjælland.

Tab. 1. Yngleresultatet for Havørnene i alle danske territorier i perioden 1995-2006. For hvert amt er lokaliteterne nævnt i den rækkefølge parrene har etableret sig.
Kilder: Storstrøms Amt samt Dansk Ornitologisk Forenings Projekt Ørn.

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Storstrøms Amt:												
Maribosøerne	0	U	1	1	2	2	2	1	3	2	2	2
Even Sø				U	1	0	2	0	2	2	2	
Gavnø					U	U	U	0	2	2	1	2
Roden Skov							1	U	1	2	1	U
Østlolland							1	1	0	1	0	1
Nakskov Fjord										U	2	2
Præstø Fjord												3
Tærø												0
Vestsjællands Amt:												
Tystrup Sø							2	U	1	2	3	3
Skarresø									U	0	1	2
Fyns Amt:												
Arreskov Sø				2	1	U	2	2	2	1	2	2
Langeland										0		
Sønderjyllands Amt:												
Bankel Sø		1	1	2	2	1	1	1	0	2	2	2
Hostrup Sø		1	0	1	1	1	1	2	2	2	2	3
Tønder									0			
Haderslev Fjord											0	1
Totaler:												
Antal par med rede:	1	3	3	5	6	6	9	9	11	12	12	13
Par uden unger:	1	1	1	1	1	3	1	4	4	3	3	2
Par med unger	0	2	2	4	5	3	8	5	7	9	9	11
Antal unger:	0	2	2	6	7	4	12	7	13	16	18	23

0 = æglægning og rugning, men ingen udfløjne unger
1,2,3 = antal udfløjne unger
U = besat territorium med rede, men uden æglægning

I Storstrøms Amt blev der i 2006 fundet to nye reder. I det ene tilfælde (Præstø Fjord, hvor parret fik 3 unger på vingerne) var der dog efter al sandsynlighed tale om, at det var parret fra ynglelokaliteten ved Even Sø der var flyttet (ca. 6 km), idet der ikke blev konstateret yngleaktivitet ved reden ved Even Sø. I den anden nye rede (Tærø) endte rugningen resultatløs. I 2005 vurderedes det, at parret i Nakskov Fjord var forsvundet. Det viste sig imidlertid, at parret var flyttet til en anden skov og havde ynglet succesfuldt dér. Parret anvendte samme lokalitet igen i 2006, også dette år med succes. Parret i Roden Skov gennemførte ikke yngleforsøget i år, medens de resterende fire par i amtet (Maribosøerne, Østlolland, Gavnø og Tystrup Sø) alle havde ynglesucces. Reden ved Tystrup Sø lå - som i de foregående tre år - på Vestsjællands side af amtsgrænsen, men da en stor del af parrets territorium ligger i Storstrøms Amt (ligesom reden fremover vil ligge i den nye Næstved Kommune) medtager vi den her.

De senere års vækst i den danske havørnebestand skyldes således overvejende udviklingen i det nuværende Storstrøms Amt, og vi har grund til at formode, at det også vil være tilfældet i de nærmest kommende år.

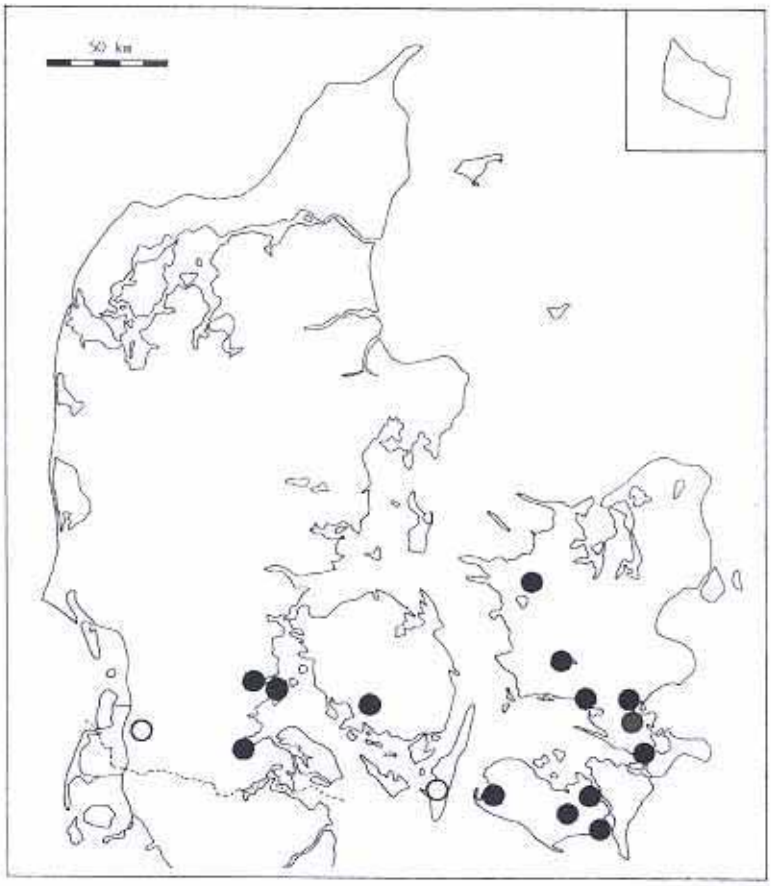

Fig. 1. Fordelingen af yngle-lokaliteter for Havørn i Danmark.
De åbne symboler viser den omtrentlige placering af to lokaliteter, der ikke har været anvendt i de seneste år.

Kilder: Storstrøms Amt og Dansk Ornitologisk Forening.

Fig. 2. Udviklingen i antallet af ynglepar af Havørn i Slesvig-Holsten og Danmark i perioden 1980-2006.
Kilder: Projektgruppe Seeadlerschutz Schleswig-Holsteins, Storstrøms Amt og Dansk Ornitologisk Forening.

Havørnene i Slesvig-Holsten

Som det tidligere er nævnt, er den nuværende danske havørnebestand grundlagt af ørne, der er udvandret fra Holsten eller andre dele af Nordtyskland. Udviklingen i Slesvig-Holsten kan derfor være retningsgivende for, hvordan den danske bestand eventuelt vil udvikle sig i fremtiden.

Efter ca. 15 år med en årlig vækst på 2-3 par eller mere toppede den slesvig-holstenske havørnebestand i 2005 med 46 par, hvoraf de 34 par havde ynglesucces (i alt 61 unger). I 2006 reduceredes landsdelens bestand med et enkelt par, således at der var 45 besatte territorier. 39 af parrene havde ynglesucces, og bragte i alt 66 unger på vingerne. Havørnene havde således meget fin ynglesucces i 2006 i både Danmark og Slesvig-Holsten, i begge bestande fik 85% af parrene unger på vingerne. Et af parrene i Holsten ynglede i 2006 på Fehmern, og det er første gang i "historisk tid" at Havørnen har ynglet dér.

Oplysninger om de slesvig-holstenske Havørne er fra Projektgruppe Seeadlerschutz Schleswig-Holstein.

Udviklingen i det østlige Danmark i fremtiden

Hos de havørnepar, der indtil nu har etableret sig i Storstrøms og Vestsjællands amter har mønstret overalt været det, at parret har holdt til i området i 1-2 år inden de har bygget rede og er begyndt at yngle. Det forhold skyldes antagelig en kombination af, at ørnene bliver kønsmodne i en sen alder (5-6 år) og at parrene sikrer sig at området har de fornødne kvaliteter med hensyn til føde- og redemuligheder. I næsten alle tilfælde har parrene fra starten bestået af en udfarvet han (hvidhalet) og en yngre hun (endnu ikke kønsmoden).

I skrivende stund (oktober 2006) er der forekomst af stationære par (med mindst én udfarvet ørn) flere steder i den kommende Region Sjælland, bl.a. tre steder på Lolland, et sted på Falster, et sted på Møn og to-tre steder på Sydsjælland. Såfremt disse par etablerer sig som ynglefugle vil vi i løbet af de kommende fire-fem år kunne komme op på en bestand på i alt 16-17 par i Region Sjælland, hvorfor Sydsjælland og Lolland-Falster givetvis også i fremtiden vil udgøre Havørnens danske kerneområde. På langt sigt (15-20 år frem) vurderer vi, at Region Sjælland vil kunne huse en bestand på op til i alt 20-25 par.

Beskyttelse af Havørnene er nødvendig

For at fastholde vore eksisterende havørnepar og for at sikre en fortsat positiv udvikling i bestanden, er det af afgørende betydning, at der også fremover arbejdes med aktive beskyttelsesforanstaltninger.

Havørnen kræver uforstyrrede redeomgivelser, og da arten er genstand for stor publikumsinteresse, er der altid behov for, at der træffes visse foranstaltninger, som sikrer ørnene den fornødne fred, altså at der tages hensyn til ørnene.

erfaringer

I forbindelse med Storstrøms Amts rovfugleprojekt støttede vi os fra starten til erfaringerne fra Tyskland, som har vist, at det er nødvendigt at etablere aktivitets- og færdselsfri områder omkring reden, såfremt ørnene skal have ynglesucces. I Tyskland arbejdes der således med faste, lovmæssige retningslinier med hensyn til forstmæssig drift og adgangsregulering ved Havørnenes reder.

aftaler

I Storstrøms Amt er beskyttelsesforanstaltningerne blevet aftalt mellem Amtets forvaltning og lodsejeren. I drøftelserne er indgået to forudsætninger. Dels at der tages hensyn til ørnene, og dels at ørnenes tilstedeværelse ikke indebærer nogen væsentlig reduktion i lodsejerens aktivitet i området. Det lokale statsskovdistrikt og de relevante interesseorganisationer (Dansk Ornitologisk Forening, Danmarks Naturfredningsforening, Friluftsrådet) er blevet inddraget i drøftelserne i nødvendigt omfang.

kendt aktivitet

Udgangspunktet for aftalerne er, at ørnene - fordi de altid vil have opholdt sig i området i lang tid forud for redebygningen - kan acceptere det kendte aktivitetsmønster og dermed den uro, der nødvendigvis forekommer på lokaliteten, f.eks. i forbindelse med skovbrug, jagt, landbrug og færdsel, og at det derfor sjældent er nødvendigt at regulere den eksisterende aktivitet væsentligt. Nye aktiviteter i redens nærområde bør undgås eller henlægges til tidspunkter, hvor ørnene er mindst følsomme.

publikum

Problemet er imidlertid, at et ynglende havørnepar ofte vil være af så stor publikums-interesse, at antallet af besøgende på en lokalitet med en havørnerede vil stige, og dette vil i sig selv ændre det af ørnene kendte (og tolererede) forstyrrelsesniveau.

adg.regulering

Af denne årsag vil det ofte være nødvendigt at afspærre de mest kritiske dele af skoven omkring havørnerederne for publikums adgang og færdsel. Såfremt Havørnene placerer reden på steder, hvor der ikke er offentlig adgang, vil der normalt ikke være behov for adgangsregulering, men der kan være behov for information og oplysning om de gældende adgangsregler for færdsel i skov og eventuelt på strand.

hele året

Da ørnene holder til ved reden året rundt er det hensigtsmæssigt at opretholde adgangsrestriktioner hele året, og altså ikke kun i den egentlige yngleperiode.

overholdelse

Ved afspærring af skovene af hensyn til Havørnene informeres publikum om dette ved tydelig skiltning, hvor der orienteres om afspærringen og om årsagen til denne. Der er kun undtagelsesvis konstateret overtrædelse af adgangsforbudene. Opsyn med adgangsrestriktionernes overholdelse er i princippet myndighedernes, men bliver i praksis udført af skovenes skytter, forstfolk eller ejere i forbindelse med deres normale aktivitet.

sæsonvariationer

Et problem kan opstå, såfremt et par ørne etablerer sig på en lokalitet, hvor menneskelig aktivitet er minimal om vinteren (hvor etableringen finder sted), men hvor publikumsaktiviteten er større i forårs- og sommermånederne. Lokale eksempler på dette er yngleforsøgene på Enehøje (nu forladt) og Tærø. Begge øer ligger øde om vinteren, men har en del publikumsaktivitet i sommermånederne.

hugst

Udover at sikre den fornødne ro omkring reden, er det af afgørende betydning, at redens omgivelser ikke pludselig ændrer karakter, f.eks. på grund af omfattende hugst. Der er med de fleste af de berørte skovejere indgået frivillige aftaler om driften af de mest følsomme dele af skoven (i og omkring redebevoksningen), fx med hensyn til tidspunkt og omfang af hugst samt anden forstmæssig aktivitet.

jagt

I de skove i Storstrøms Amt, hvor Havørnen yngler, er jagten ikke underlagt restriktioner, men ved den jagtlige aktivitet forsøger ejerne og deres eventuelle jagtlejere - frivilligt - at tage hensyn til ørnenes tilstedeværelse. Fx er en fasanudsætningsplads på en lokalitet flyttet væk fra redens umiddelbare nærhed.

samarbejde

På de lokaliteter, hvor Havørnene har etableret sig med succes, har samarbejdet med de respektive godser og skovejere været tilfredsstillende, og der har været en meget positiv interesse for ørnene fra godsernes side.

Anbefalinger vedrørende beskyttelse af Havørnene

På baggrund af de erfaringer, som Storstrøms Amt i de forløbne ti år har fået med hensyn til beskyttelse af Havørnene, skal vi give nogle anbefalinger til de forvaltninger, der fremover overtager opgaverne med beskyttelsen.

kontakt

Når forvaltningen bliver gjort bekendt med tilstedeværelse af en ny havørnerede bør skovejeren kontaktes så hurtigt som muligt. I fællesskab drøfter man de nødvendige beskyttelsesforanstaltninger. Interesse-organisationer kan efterfølgende tages med på råd i det omfang, der er behov for det.

afspærring

Såfremt reden er placeret på et sted, hvor det vurderes, at publikums færdsel på skovveje og -stier vil forstyrre ørnene (så de forlader reden ved publikums tilstedeværelse), er det nødvendigt at lukke den/de pågældende skovveje/-stier for publikums færdsel og ophold.

Sikkerhedsafstanden (radius omkring reden) vil kunne variere afhængigt af bevoksningstype m.v., men som en tommelfingerregel vil en afspærring på 300-500 meter omkring redetræet være en effektiv beskyttelse. Lokale forhold i relation til redens beliggenhed, skovens struktur og skovvejenes placering bør tages i betragtning ved afgrænsningen af sikkerhedsområdet.

hele året

Afspærringen bør være gældende hele året, idet ørnene anvender reden året rundt, og derfor ikke - som de fleste andre fugle - har en nærmere afgrænset yngleperiode. Redebygning foregår fra oktober/ november, parring på reden fra december/januar, æglægning og rugning fra ultimo februar, og efter at ungerne er blevet flyvedygtige i juli, fodres de fortsat af forældrene på eller ved reden frem til november eller senere. De mest kritiske perioder med hensyn til forstyrrelse af ørnene på reden er tidsrummet forud for æglægningen, under rugningen og i den første del af ungetiden, dvs. perioden fra ultimo januar til begyndelsen af juli.

lovhjemmel Afspærringen foretages i hold til Naturbeskyttelseslovens § 27, stk. 1. Det vil normalt være hensigtsmæssigt, at lade afspærringen være gældende over flere år, fx en periode på 3-5 år, men med det forbehold, at afspærringen kan ophæves såfremt ørnene forlader området, og det vurderes, at der ikke er chance for at de vender tilbage til det pågældende redeområde.

fornyelse De eksisterende adgangsbegrænsninger har således alle en slutdato, og skal derfor fornyes ved udløbet. Da myndigheden pr. 1.1.2007 overgår fra amterne til kommunerne, vil det være op til kommunerne at evaluere / forny adgangsbegrænsningerne ved udløbet af disse.

skiltning Lukkede skovveje forsynes med skilte, der tydeligt informerer om adgangsbegrænsninger og årsagen til disse. Skiltene kan desuden eventuelt forsynes med et kort, som viser de afspærrede dele af den pågældende skov. På de lokaliteter, hvor der er mulighed for det, vil det være en god idé at henvise publikum til steder, hvor der er chance for at se ørnene. Et eksempel på en skiltetekst, der er anvendt i Storstrøms Amt, er vist i Bilag 1. Samme sted er vist et forslag til tekst på et informationsskilt, der eventuelt kan anvendes andre steder i skoven.

annoncering Lukning af skovveje/-stier for publikums færdsel og ophold annonceres, fx i husstandsomdelte lokalaviser. Det samme gælder ved genåbning.

aftaler De beskyttelsesforanstaltninger, der træffes med hensyn til færdsel og anden aktivitet, er ikke gældende for skovejeren og dennes ansatte eller brugere. Ved frivillig aftale bør det sikres, at redeomgivelserne ikke fra denne side udsættes for forstyrrelse eller ændring af unødvendigt omfang. Ved behov for aktiviteter (fx skovarbejde) opfordres ejer til at kontakte kommunen med henblik på en løsning som tilgodeser ørnene.

hugst Hugst af store træer bør ikke finde sted i redens nærmeste omgivelser, og indenfor et sikkerhedsområde på 300-500 m fra reden bør de forstmæssige aktiviteter foregå i perioden oktober-januar.

jagt Med hensyn til jagt bør der tages hensyn til ørnenes trivsel, således at der ikke foregår unødvendig forstyrrelse nær reden i den mest følsomme periode. Skovejeren sørger for at informere eventuelle jagtlejere.

brændesankning Brændesankning kan give store, forstyrrelsesmæssige problemer for ørnene (og andre rovfugle). Brændesankning indenfor sikkerhedsområdet (300-500 m fra reden) bør være afsluttet senest 31.januar.

kontakt til ejer Det er normalt en god idé at forvaltningen (eller en frivillig samarbejdspartner) har jævnlig kontakt med skovejeren eller den person der på skovejerens vegne “passer” ørnene, fx 1-2 gange årligt.

koordinatorer Ved hver af de nuværende havørnereder er der en ornitolog, der på frivillig basis bistår med at holde reden under opsyn, indsamle ynglebiologiske data og indgår i dialog med myndigheder og ejer om forvaltning af yngleområdet. Koordinatorerne fremgår af lokalitetsgennemgangen sidst i hæftet. Det må anses som en fordel, at der også ved eventuelle nye reder er ornitologer, der påtager sig denne rolle. Til brug for fremtidige koordinatorer har Dansk Ornitologisk Forening

udarbejdet en beskrivelse af arbejdsgangen i forbindelse med overvågningen af Havørnene.

bemærk !!

I flere EF-fuglebeskyttelsesområder er Havørn, Rød Glente og Vandrefalk udpegede for området, hvorfor arterne nyder streng beskyttelse i henhold til fuglebeskyttelsesdirektivet, bekendtgørelsen om administration af internationale beskyttelsesområder og naturbeskyttelsesloven.

RØD GLENTE *Milvus milvus*

Efter en årrække uden fund af ynglende Glenter i Storstrøms Amt, blev der i 2005 blev konstateret to sikre ynglepar, begge i Rønnede Kommune. Det var derfor med en vis forventning, at vi imødeså dette års forekomst. Resultatet blev dog ikke helt så godt som sidste år.

I området syd for Rønnede ankom parret til sidste års rede i slutningen af marts. 8.april opholdt parret sig stadig ved reden, men ved en kontrol 20.april (hvor rugningen normalt bør være indledt) var der ingen tegn på Glenternes tilstedeværelse. Senere kontrol viste at reden var ubeboet. I løbet af maj måned blev der ind imellem iagttaget Glente i nærheden af skoven, så det kan ikke helt udelukkes, at parret er flyttet til en anden del af skoven, men chancen for at de har ynglet vurderes at være lille.

Ved Lystrup Gods var parret i aktivitet fra slutningen af marts, og 17. april kunne det konstateres, at der rugedes på samme rede som sidste år. Parret fik 2 unger på vingerne. Ungerne var flyvedygtige ca. 20.juli, men blev fortsat fodret på reden ved et besøg 2.august.

Der er ikke kendskab til yngleforekomst af Rød Glente andre steder i amtet i 2006.

beskyttelse

Glenten (og andre rovfugle) er i beskyttelsesmæssig henseende normalt ikke helt så “tunge” som Havørnen. Som regel vil det være tilstrækkeligt at informere lodsejeren om forekomsten, således at denne har mulighed for at tage det nødvendige hensyn til fuglene, især i relation til den forstmæssige drift. For Rød Glente vil der være behov for, at brændesankning, færdsel og anden aktivitet begrænses eller helt undlades i den mest følsomme del af yngleperioden (1.april til 1.juni).

FISKEØRN *Pandion haliaetus*

Heller ikke i 2006 var der tegn på yngleforekomst af Fiskeørn i Storstrøms Amt, og da der i de foregående ti år ikke har været begrundet mistanke om forekomst her (eller andre steder i Østdanmark) kan vi antagelig afskrive Fiskeørnen som mulig ynglefugl i Østdanmark.

LÆRKEFALK *Falco subbuteo*

Der blev ikke fundet ynglende Lærkefalke i Storstrøms Amt i 2006, hvilket dog muligvis hænger sammen med, at der ikke blev foretaget nogen egentlig eftersøgning af arten. Lærkefalken blev i løbet af yngletiden set parvis ved Maribosøerne og i Holmegaards Mose, men om den har ynglet disse steder er uvist.

VANDREFALK *Falco peregrinus*

Møns Klint

Vandrefalken ynglede succesfuldt på Møns Klint for femte år i træk, og parret havde held til at opfostre hele 4 unger. I de foregående år er det blevet til 2 unger i 2002, 3 unger i 2003, 2 unger i 2004 og 3 unger i 2005.

Møns Klint har historisk været en af landets få, regelmæssigt anvendte ynglelokaliteter. Efter at Vandrefalken havde været helt forsvundet som dansk ynglefugl fra begyndelsen af 1970erne, hvor det sidste par i 1972 gjorde yngleforsøg på Møns Klint, genindvandrede den til Klinten i 2001, det første år dog uden at få udruget unger

Stevns Klint

En anden, tidligere klassisk yngleplads i Danmark er Stevns Klint. Her er et par tilsyneladende i gang med at etablere territorium, idet parret har været stationært ved Stevns Klint gennem ynglesæsonen 2006, dog uden at gøre yngleforsøg i år.

kilde

Oplysningerne om Vandrefalkene er modtaget af Niels Peter Andreasen, der er Dansk Ornitologisk Forenings koordinator for arten.

redekasse

I de seneste to år har der mere eller mindre regelmæssigt holdt Vandrefalk til på Mønsbroen. Det vides, at arten ynglede på broen et enkelt år omkring 1950, og med henblik på at give Vandrefalken attraktive ynglemuligheder er på Amtets foranledning opsat en redekasse på broen i oktober 2006. De kommende år vil vise om initiativet giver resultat.

Opsætningen af redekassen er sket samarbejde med Bjarne Hemmingsen, som har udarbejdet redekassen, Niels Peter Andreasen (redekassedesign og rådgivning), NCC (specialkran), Storstrøms Amts Vejkontor og Vejdirektoratet (tilladelser). Stege Trælasthandel ved Helge Jensen har doneret trævarer og maling til kassen og Møn Maskinbyg ApS rustfrie beslag til ophængning af kassen.

NCC og Bjarne Hemmingsen på vej over kanten mens Niels Peter Andreasen smiler beroligende.
Foto: Lars Malmborg

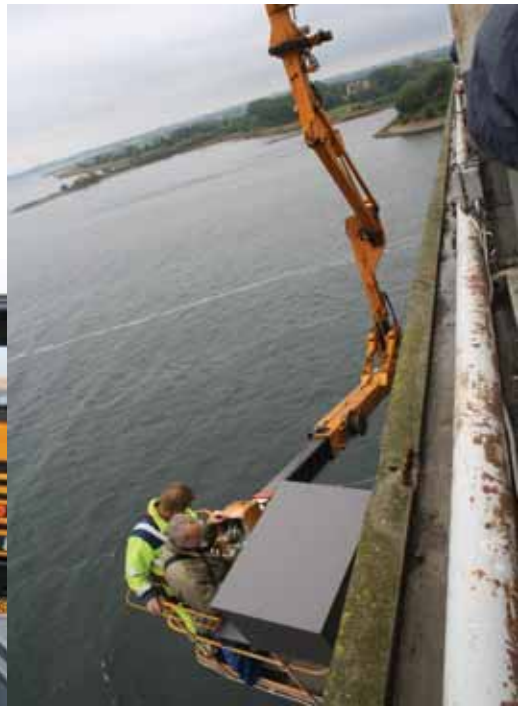

Danmarks eneste specialkran til opsætning af vandrefalkekasser!
Foto: Lars Malmborg

Vandrefalken på Mønbroen venter!
Foto: Allan Guido Hansen

Den færdige kasse er ideelt opsat, og nu venter vi!
Foto: Lars Malmborg

Reden ved Roden Skov, februar 2006. De øverste 30 cm er bygget til i år. Desværre blev der ikke unger her i år. Foto: Lars Malmborg.

Havørnelokaliteterne i Storstrøms Amt

I de følgende sider gives en detaljeret gennemgang af de enkelte havørnelokaliteter i Storstrøms Amt. Gennemgangen er opbygget i faste rubrikker, idet det bl.a. er hensigten at give kommende sagsbehandlere (og andre interesserede) så let adgang til de relevante oplysninger som muligt.

Lokaliteterne er beskrevet i kronologisk rækkefølge efter etableringsår.

På to af de ni lokaliteter er der ikke på nuværende tidspunkt foretaget adgangsregulering, idet det er vurderet, at rederne er placeret på steder, hvor publikums lovlige adgang på skovveje og -stier ikke vil kunne give forstyrrelser. Imidlertid har strategien været, at der ikke bliver givet nærmere lokalitetsangivelser for reder, der ikke er beskyttet med adgangsregulering. Derfor vil der heller ikke i nærværende blive givet nærmere oplysninger om beliggenhed og ejerforhold for de to reder.

Under "Koordinator" er nævnt den ornitolog, som har overvåget parret og deres ynglesucces, og som normalt har fungeret som bindeled mellem skovejeren og den amtslige forvaltning, Dansk Ornitologisk Forening m.v. Koordinatorerne kan med fordel kontaktes, såfremt der er behov for viden om parrenes trivsel, områdets tilstand og lignende.

Den gamle Havørn sidder i aftensolen og venter på magen, Roden Skov februar 2006.
Foto: Lars Malmborg

Lokalitet nr. 1 MARIBOSØERNE

Ynglested:	Bøgeskov ved Hejrede Sø
Skovejer:	Engestofte-Søholt Godser v/ Frederik Lüttichau Engestoftevej 95 4930 Maribo
Kommune:	Guldborgsund Kommune
Etableringsår:	1997. Parret havde i to år forinden forgæves forsøgt sig i en rede i Søholt Storskov 2 km derfra.
Parrets historie:	Parret byggede rede i Søholt Storskov i 1995. Parret bestod på det tidspunkt af en udfarvet han (mærket som unge i Holsten i 1991) og en yngre, ikke-udfarvet hun. Der blev ruget på reden, men uden resultat, måske fordi hunnen var for ung. I løbet af sommeren 1995 blev også hunnen udfarvet. Parret holdt til ved reden det følgende år, men gjorde ikke yngleforsøg. I efteråret 1996 byggede parret en ny rede i Bøgeskov, og fik en unge på vingerne i 1997. Af ukendte årsager skiftedes hunnen ud før ynglesæsonen 1998, men siden da ser det ud til, at det er de samme to individer, der er indgået i parret i alle år. Parret har fået unger på vingerne hvert år siden 1997 (ti år i træk), og er med sammenlagt 18 unger i de ti år Danmarks mest produktive havørnepar. Den flotte ynglesucces skyldes antagelig søernes rigelige fødemuligheder samt de effektive beskyttelsesforanstaltninger der allerede forud for den første ynglesæson etableredes omkring reden.
Ynglesæson 2006:	I oktober/november 2005 byggede parret en ny rede ca. 150 m fra den tidligere anvendte, stadig intakte rede. Trods den langvarige vinter fandt æglægningen sted primo marts som normalt. Rugningen forløb planmæssigt, og parret fik 2 unger på vingerne. Ungerne var flyvedygtige omkring 10.juli, men holdt fortsat til ved reden i lang tid derefter.
Redebevoksning:	Åben, tidligere udtyndet bøgebevoksning ud mod søbredden (Hejrede Sø). Der har i de ti år ørnene har ynglet i bevoksningen været anvendt tre forskellige reder. Den første blev anvendt i tre år inden redetræet knækkede under december-orkanen i 1999. Den anden rede blev anvendt i seks år, inden parret som nævnt byggede dette års rede. Alle tre reder er anlagt i ca 130-årige bøge, der står ud mod en stor rydning i bevoksningen, de to (den første og den tredie) som overstandere. De tre reder har ligget med en indbyrdes afstand på ca. 150 m.
Forstmæssig drift:	Der har ikke været foretaget forstmæssig drift eller brændesankning i redebevoksningen i de ti år Havørnene har ynglet. - Bevoksningen indgår nu som del af naturskovsområdet ved Maribosøerne og er dermed sikret mod fremtidig drift.
Adgangsregulering:	Der blev etableret adgangsregulering forud for parrets første ynglesæson i 1997. Hele Bøgeskoven blev lukket for publikums færdsel i selve yngleperioden (1.februar-1.september), og den del af skoven, der lå indenfor en afstand af ca. 500 m fra reden blev lukket hele året. Siden er der foretaget en justering, således at det kun er den del af

skoven, der ligger indenfor ca 500 m fra reden, der er lukket for publikums adgang (hele året). Lukningen er indtil videre gældende til 24.11.2009 (5-årig afgørelse).

Tidligere aktivitet: Da redebevoksningen ligger i en afsides del af Bøgeskoven uden gennemgående skovveje, er det indtrykket, at denne del af skoven forud for ørnenes etablering kun har været anvendt marginalt af publikum.

Andre tiltag: Godset har gennem årene taget hensyn til ørnenes tilstedeværelse i forbindelse med jagtmæssige, forstmæssige og andre aktiviteter i skoven.

Problemer: Ingen aktuelle. Der er i årenes løb kun undtagelsesvis konstateret overtrædelse af adgangsforbudet.

Koordinator: Hans Erik Jørgensen
Denderupvej 5, Vester Egede
4690 Haslev
Tlf. 56 711 007

Havørn ved MARIBOSØERNE

År	Æg lægning	Klækning	Unger flyve-dygtige	Antal unger	Bemærkninger
1995	?	-	-	0	Rugning ophørt (Søholt Storskov)
1996	-	-	-	-	Ingen æglægning
1997	05.03.	15.04.	05.07.	1	Ny rede bygget okt / nov 1996
1998	01.04.	10.05.	01.08.	1	
1999	10.03.	20.04.	10.07.	2	
2000	15.03.	25.04.	15.07.	2	Ny rede bygget dec 1999
2001	05.03.	15.04.	05.07.	2	
2002	10.03.	20.04.	10.07.	1	
2003	15.03.	25.04.	15.07.	3	
2004	10.03.	20.04.	10.07.	2	
2005	05.03.	15.04.	05.07.	2	
2006	10.03.	20.04.	10.07.	2	Ny rede bygget okt / nov 2005

Lokalitet nr. 2 EVEN SØ

Ynglested:	Nordlige ende af Melteskov (Langebjerg) på vestsiden af Even Sø.
Skovejer:	Engelholm Gods v/ Gerner Wolff-Sneedorff Engelholmvej 3 4733 Tappernøje
Kommune:	Næstved Kommune; adgangsbegrænsning gælder desuden Vordingborg Kommune
Etableringsår:	1998
Parrets historie:	Parret har ynglet i Melteskov siden 1999. Året inden anvendte parret en gammel hejrerede, men det kom ikke til æglægning. I perioden 1999-2005 har der været æglægning og planmæssig rugning i alle syv sæsoner, men i to af årene (2000 og 2002) er der ikke opfostret unger, idet parret har forlaft reden umiddelbart efter rugningens ophør. Siden det første yngleforsøg i 1999 har de to individer i parret sandsynligvis været de samme hele tiden.
Ynglesæson 2006:	Der var i senvinteren forud for ynglesæsonen af og til iagttagelser af mindst en af de gamle Havørne nær reden, men parret ynglede ikke ved Even Sø i 2006. Sandsynligvis er parret dette år flyttet til Leestrup Skov (se lokalitet nr.8), der ligger ca. 6 km fra reden ved Even Sø, og hvor parret ynglede succesfuldt. I løbet af foråret/sommeren 2006 var der ind imellem iagttagelser af Havørn ved Even Sø, men det kan have drejet sig om fødesøgende fugle fra Leestrup Skov. De kommende sæsoner vil vise, om anvendelsen af reden ved Even Sø er opgivet permanent eller om parret vender tilbage hertil. Eller om der eventuelt er tale om to par Havørne ved Præstø Fjord.
Redebevoksning:	Mindre, ret sluttet bevoksning af ca. 120-årige bøge i bakket terræn. På grund af nedstyrtninger har parret siden 1999 anvendt fem forskellige reder, der alle har været placeret i samme bevoksning. Den rede, som er anvendt 2002-2004, styrtede ned i løbet af efteråret 2004, antagelig i oktober, idet to af de bærende grene var brækket som følge af redens vægt. I løbet af januar 2005 byggede parret en ny rede i samme trætop, hvorfra 2004-reden var styrtet ned. Reden ligger et par hundrede meter fra søbredden.
Forstmæssig drift:	Der er ikke foretaget forstmæssig drift i redebevoksningen i den periode Havørnene har ynglet på lokaliteten, og i det hele taget har den forstmæssige aktivitet i den nordlige del af skoven (den del der er lukket for publikums adgang) været af meget begrænset omfang.
Adgangsregulering:	For at sikre ørnene den nødvendige ro blev den nordligste del af Melteskov lukket for publikums adgang allerede ved etableringen i 1998. Det samme gælder et randareal. Afgrænsningen af det afspærrede område fremgår af kortet i Bilag 2. Lukningen, der gælder hele året, er ind til videre gældende frem til 15.9.2009.

Tidligere aktivitet: Der er ingen gennemgående skovveje i den nordlige del af Melteskov, og da nogle gamle spor hele tiden har været meget tilgroede, vurderes det, at publikumsaktiviteten i denne del af skoven også før lukningen har været af meget beskedent omfang.

Andre tiltag: Skovejeren har sørget for, at aktiviteter i skoven udføres på tidspunkter, hvor det generer ørnene mindst muligt.

Problemer: Ingen aktuelle.

Koordinator: Hans Erik Jørgensen
Denderupvej 5, Vester Egede
4690 Haslev
Tlf. 56 711 007

Havørn ved EVEN SØ

År	Æg lægning	Klækning	Unger flyve-dygtige	Antal unger	Bemærkninger
1998	-	-	-	-	Ingen æglægning
1999	15.03.	25.04.	15.07.	1	
2000	15.03.	25.04.	-	0	Planmæssig rugning
2001	15.03.	25.04.	15.07.	2	
2002	25.03.	-	-	0	Rugning ophørt inden klækning
2003	20.03.	30.04.	20.07.	2	
2004	05.03.	15.04.	05.07.	2	
2005	05.03.	15.04.	05.07.	2	
2006	-	-	-	-	Ingen æglægning. Parret flyttet !

Lokalitet nr. 3 GAVNØ

Ynglested:	Lønned Skov på sydvestlige del af Gavnø.
Skovejer:	Gavnø Gods v/ Otto Reedtz-Thott Gavnø 2 4700 Næstved
Kommune:	Næstved Kommune
Etableringsår:	1999
Parrets historie:	Parret på Gavnø byggede rede i 1999, men gjorde først egentligt yngleforsøg (æglægning) i 2002, hvor der dog ikke blev udruget unger. Derefter har parret hvert år ynglet med succes. Det første yngleforsøg fandt sted fra det tidspunkt, hvor ejeren lukkede øen for publikums færdsel, og det må antages, at denne aktivitetsbegrænsning har været stærkt medvirkede til Havørnenes efterfølgende succes.
Ynglesæson 2006:	Æglægningen foregik som i de foregående år i begyndelsen af marts, og rugningen forløb planmæssigt. Parret fik 2 unger på vingerne, og de var flyvedygtige omkring 10.juli.
Redebevoksning:	Blandet bevoksning af 80-90 årig ask og eg i udkanten af skoven. Det er samme rede (i en ask), der har været anvendt i alle år. Reden ligger i en afstand af 2-300 meter fra fjorden.
Forstmæssig drift:	Der er, medens ørnene har anvendt området, foretaget plukhugst og brændesankning i redebevoksningen og de omgivende bevoksninger.
Beskyttelse:	Der er ikke af myndighederne foretaget adgangsregulering i området, men da der siden begyndelsen af 2002 ikke har været lovlig adgangsvej til øen (udenfor parkeringsområdet ved slottet og parken) har publikum ikke haft adgang til øen og dermed til ynglelokaliteten.
Tidligere aktivitet:	Medens der var lovlig adgangsvej til øen (før 2002) var skovvejen til Lønned Skov hyppigt anvendt af publikum (gående, cyklister, kondiløbere). Skovvejen i Lønned Skov passerer havørnereden på et par hundrede meters afstand (med udsyn til reden før løvspring), og der er ikke tvivl om, at publikumsaktiviteten har udgjort et væsentligt forstyrrelses-element i relation til ørnene.
Andre tiltag:	Ifølge den lokale skovfoged er den forstmæssige aktivitet i området (herunder brændesankningen) i de senere år afsluttet inden 1.februar.
Problemer:	Ingen aktuelle.
Koordinator:	John Bang Jørgensen Karrebækvej 963 4736 Karrebæksminde Tlf 55 44 00 15

Havørn på GAVNØ

År	Æg lægning	Klækning	Unger flyve-dygtige	Antal unger	Bemærkninger
1999	-	-	-	-	Ingen æglægning
2000	-	-	-	-	Ingen æglægning
2001	-	-	-	-	Ingen æglægning
2002	25.03.	-	-	-	Rugning ophørt
2003	05.03.	15.04.	05.07.	2	
2004	05.03.	15.04.	05.07.	2	
2005	05.03.	15.04.	05.07.	1	
2006	10.03.	20.04.	10.07.	2	

Lokalitet nr. 4 RODEN SKOV

Ynglested:	Vestlige del af Roden Skov på SØ-Lolland.
Skovejer:	Aalholm Gods v/ Stig Husted-Andersen Aalholm Godskontor Aalholm Parkvej 13 4880 Nysted
Kommune:	Guldborgsund Kommune
Etableringsår:	2001
Parrets historie:	Havørnene ynglede første gang i Roden Skov i 2001. Starten var problematisk, idet redetræet (en bøg i den vestlige del af skoven) blev fældet umiddelbart før æglægningen. Parret byggede imidlertid straks en ny rede i den østlige del af skoven, og fik en unge på vingerne. I løbet af efteråret 2001 omkom hunnen (fundet død), og reden styrtede ned. Herefter dannede hannen par med en yngre hun. De byggede før ynglesæsonen 2002 en ny rede ca. 100 meter fra 2001-reden. Der blev ikke lagt æg, antagelig fordi hunnen var for ung. I vinteren 2002/2003 flyttede parret tilbage til skovens vestlige del, hvor de har ynglet siden.
Ynglesæson 2006:	Parret i Roden Skov havde ikke ynglesucces i 2006. Der blev bygget meget på de foregående års rede i løbet af vinteren. Omkring det normale æglægningstidspunkt var der ørne ved reden, men der blev ikke konstateret rugning, og parret har antagelig ikke lagt æg. I resten af sæsonen sås kun ind imellem en enkelt ørn ved reden. Årsagen til den mislykkede sæson er ukendt, ligesom det er uvist, om en af ørnene er forsvundet.
Redebevoksning:	Åben, tidligere udtyndet bevoksning af ca. 120-årige bøge. Flere af bøgene, bl.a. redetræet, er visne i toppen. Redetræet står ud til en rydning i bevoksningen, der ligger ca. 300 m indenfor skovbrynet. Det nuværende redetræ indgår i samme bevoksning som det redetræ, der blev fældet forud for 2001-sæsonen.
Forstmæssig drift:	Der har ikke været forstmæssig aktivitet i redebevoksningen i de senere år.
Adgangsregulering:	Sidste ende af en blind skovvej (ca. 300 m fra redetræet) er lukket for publikums adgang (hele året). Adgangsforbudet var gældende til 1.9.2006, og skal således evalueres / fornyes.
Tidligere aktivitet:	Da der ikke har været skovveje/-stier ind i redebevoksningen har publikum ikke haft lovlig adgang til denne. Det må derfor antages, at publikum ikke har anvendt denne del af skoven.
Andre tiltag:	Godset tager i forbindelse med aktiviteter i skoven hensyn til ørnenes tilstedeværelse.
Problemer:	I de seneste to sæsoner har skiltning vedrørende adgangsforbud været mangelfuld, og det skønnes, at ørnene har været udsat for

mere forstyrrelse end tidligere, fordi publikum af og til fortsætter ind i redebevoksningen (på grund af manglende skiltning).

Koordinator: Hans Erik Jørgensen
Denderupvej 5, Vester Egede
4690 Haslev
Tlf. 56 711 007

Havørn i RODEN SKOV

År	Æg lægning	Klækning	Unger flyve-dygtige	Antal unger	Bemærkninger
2001	10.03.	20.04.	10.07.	1	
2002	-	-	-	-	Ingen æglægning. Ny (ung) hun.
2003	25.02.	05.04.	25.06.	1	Ny rede.
2004	01.03.	10.04.	01.07.	2	
2005	05.03.	15.04.	10.07.	1	
2006	-	-	-	-	Ingen æglægning !

Lokalitet nr. 5 TYSTRUP SØ

Ynglested:	Iskælderskov i sydlige del af Kastrup Storskov på vestsiden af Tystrup Sø.
Skovejer:	Gyldenholm Gods Gyldenholmvej 6 4200 Slagelse
Kommune:	Næstved Kommune
Etableringsår:	2001
Parrets historie:	Efter at have holdt til ved Tystrup/Bavelse søerne i mere end et år, ynglede havørneparret første gang i 2001. Det år ynglede parret i Næsbyholm Storskov på østsiden af søerne, hvor de overtog en gammel duehøgerede, som de udbyggede i løbet af vinteren. Parret fik 2 unger på vingerne, men anvendte af ukendte årsager ikke reden det efterfølgende år, og parret gjorde tilsyneladende ikke yngleforsøg i 2002. I 2003 flyttede parret over til den nuværende ynglelokalitet, og det er samme rede, der er blevet anvendt i de fire år parret har ynglet dér.
Ynglesæson 2006:	Æglægningen fandt sted i slutningen af februar, og rugningen forløb planmæssigt. Parret opfostrede 3 unger, som var flyvedygtige i starten af juli. Parret har således i to år i træk fået 3 unger på vingerne, hvilket er bemærkelsesværdigt, idet det er forholdsvis sjældent at et havørnepar har held til at opfostre 3 unger.
Redebevoksning:	Reden er placeret i en enlig, topknækket gran, der står ud mod åben mark i udkanten af en 80-90-årig bøgebevoksning. Redetræet har i de seneste sæsoner været vissent. Den nuværende redeplacering adskiller sig markant fra placeringen af den første rede, der var anlagt i en ca. 120-årig bevoksning af store bøge langt inde i skoven (ca 1 km fra skovbrynet).
Forstmæssig drift:	Skoven drives efter sædvanlige forstmæssige principper, men der tages de nødvendige hensyn til ørnene i forbindelse med godsets aktiviteter i skoven.
Adgangsregulering:	I de første tre sæsoner (2003-2005) var der ikke iværksat adgangsbegrænsninger i Iskælderskov, da der ingen skovveje eller -stier var til redebevoksningen, og publikum derfor ikke havde lovlig adgang til denne. Da der i forbindelse med forstmæssig aktivitet i vinteren 2005/2006 var dannet nogle arbejdsspor ned i redebevoksningen (og publikum således var i stand til at komme til denne) er der etableret adgangsforbud til Iskælderskov fra og med 2006. Lukningen gælder hele året.
Tidligere aktivitet:	Antagelig ingen, da publikum ikke har haft adgang til skoven.
Andre tiltag:	Det skal nævnes, at publikum flere steder fra de omliggende veje har særdeles gode muligheder for at se ørnene på reden, som uden tvivl er landets mest publikumsvenlige (næsten alle andre reder ligger i bevoksninger, hvortil der ikke er udsyn).

Problemer: Friluftsrådet klagede over skovens lukning, men Naturklagenævnet fastholdt afgørelsen.

Det er muligvis et spørgsmål om tid inden det visne redetræ vælter i en storm.

Koordinator: Frank Wille
Thorsvej 18
4180 Sorø
Tlf. 57 84 83 81

Havørn ved TYSTRUP SØ

År	Æg lægning	Klækning	Unger flyve-dygtige	Antal unger	Bemærkninger
2001	15.03.	25.04.	15.07.	2	Næsbyholm Storskov
2002	-	-	-	-	Ingen æglægning
2003	05.03.	15.04.	05.07.	1	Ny rede (Iskælderskov)
2004	10.03.	20.04.	10.07.	2	
2005	05.03.	15.04.	05.07.	3	
2006	25.02.	10.04.	01.07.	3	

Lokalitet nr. 6 ØSTLOLLAND

Ynglested:	Skov vest for Guldborg Sund Lokaliteten offentliggøres ikke da der ikke er foretaget adgangsregulering omkring reden.
Skovejer:	Offentliggøres ikke
Kommune:	Guldborgsund Kommune
Etableringsår:	2001
Parrets historie:	Parrets rede blev først fundet forud for ynglesæsonen 2004, men det var forinden konstateret at parret havde fået unger på vingerne i to år (2001 og 2002). I 2003 kendte den lokale skovfoged til redens eksistens, men yngleforsøget mislykkede det år, sandsynligvis på grund af uro i forbindelse med hugst i bevoksningen i rugeperioden. Reden har været anvendt igen i 2005 og 2006. I 2005 endte rugningen dog resultatløs.
Ynglesæson 2006:	Æglægningen foregik i begyndelsen af marts. Rugningen forløb planmæssigt, og parret fik 1 unge på vingerne. Ungen var flyvedygtig i begyndelsen af juli.
Redebevoksning:	Ret åben, udtyndet bevoksning af ca. 120-årige bøge. Bevoksningen ligger ud til skovbrynet.
Forstmæssig drift:	Der er i årene siden parrets etablering foretaget en del udtynding (plukhugst) i redebevoksningen, og det har gjort bevoksningen mere åben. For at undgå at aktiviteten skulle genere ørnene mere end højst nødvendigt, er hugsten normalt blevet udført først på vinteren. Der har i nogle år været brændesankning i (eller lige omkring) bevoksningen i æglægnings- og rugeperioden, og det har medført uhensigtsmæssig forstyrrelse af ørnene. I de seneste to år er sankning i redebevoksningen standset 31.december.
Adgangsregulering:	Der er ikke skovveje eller -stier til redebevoksningen, og publikum har således ikke lovlig adgang til denne. Der er derfor ind til videre ikke etableret adgangsrestriktioner i skoven. Behovet for at etablerer adgangsrestriktioner bør overvejes, idet der i de seneste år er konstateret stigende færdsel i området. I forbindelse med skovdriften er der dannet et kørespor, hvortil offentligheden dog ikke har adgang, men som let kan benyttes.
Tidligere aktivitet:	Da der ikke har været lovlig adgangsmulighed til redebevoksningen, har der tidligere antagelig ingen aktivitet været i denne. Det er desuden indtrykket at skoven som helhed kun i ringe udstrækning benyttes af publikum.
Andre tiltag:	Det er med den stedlige skovfoged aftalt, at den forstmæssige aktivitet i og omkring bevoksningen så vidt muligt udføres på tidspunkter, hvor det ikke generer ørnene. Desuden bevares nogle hugstmodne ege i redetræets nærhed.

Problemer: Især i ynglesæsonen 2006 er det konstateret en stigende færdsel af interesserede på en markvej uden for skovbrynet. Ved færdsel og ophold på denne markvej forstyrres ørnene ofte så meget, at de forlader reden.

Koordinator: Lars Malmborg
Dyssevænget 14, Sundby L
4800 Nykøbing F
Tlf. 54 85 64 30

Havørn på ØSTLOLLAND

År	Æg lægning	Klækning	Unger flyve-dygtige	Antal unger	Bemærkninger
2001	?	?	?	1	
2002	?	?	?	1	
2003	?	?	?	0	Rugning forstyrret af hugst.
2004	05.03.	15.04.	05.07.	1	
2005	05.03.	-	-	0	Rugning ophørt
2006	05.03.	15.04.	05.07.	1	

Årets unge i reden på Østlolland, maj 2006. Foto: Lars Malmborg

Lokalitet nr. 7 NAKSKOV FJORD

Ynglested:	Skov ved Nakskov Fjord Lokaliteten offentliggøres ikke, da der ikke er foretaget adgangsregulering omkring reden.
Skovejer:	Offentliggøres ikke
Kommune:	Lolland Kommune
Etableringsår:	2004
Parrets historie:	Parret byggede forud for ynglesæsonen 2004 rede på øen Enehøje i den vestligste del af Nakskov Fjord. Der blev næppe lagt æg i reden, idet der ikke blev konstateret rugning, og efter udgangen af marts blev der ikke set ørne ved reden. I ynglesæsonen 2005 blev der ikke konstateret tegn på, at parret anvendte reden på Enehøje. Resterne af reden styrtede ned i løbet af foråret/sommeren. Det blev derfor vurderet, at parret ved Nakskov Fjord ikke gjorde yngleforsøg i 2005, hvilket imidlertid var en fejlagtig opfattelse. Det viste sig efter sæsonens afslutning, at parret havde bygget en ny rede i en skov inde på fastlandet, og at de der havde fået 2 unger på vingerne. Familien blev fra sensommeren set jævnligt i fjorden.
Ynglesæson 2006:	Parret genanvendte reden fra 2005. Æglægningen foregik meget tidligt på sæsonen (måske før 20.februar). Rugningen forløb planmæssigt, og parret fik 2 unger på vingerne.
Redebevoksning:	Ca. 100-årig bøgebevoksning i udkanten af skoven.
Forstmæssig drift:	Bevoksningen drives antagelig efter sædvanlige forstmæssige principper.
Beskyttelse:	Der er ikke foretaget adgangsregulering for publikum, idet det ind til videre er vurderet, at publikumsaktiviteten i skoven er på et så lavt niveau, at det ikke giver væsentlig forstyrrelse af ørnene.
Tidligere aktivitet:	Skoven er isoleret beliggende og har antagelig kun været anvendt af publikum i ringe udstrækning.
Andre tiltag:	Skovejeren er informeret om, at ørnene er følsomme overfor forstyrrelse.
Problemer:	Ingen aktuelle. Udviklingen bør følges med henblik på, om der vil være behov for adgangsregulering.
Koordinator:	Ole Friis Larsen Bibrostræde 11 4900 Nakskov Tlf. 54 95 02 96

Havørn ved NAKSKOV FJORD

År	Æg lægning	Klækning	Unger flyve-dygtige	Antal unger	Bemærkninger
2004	-	-	-	-	Rede på Enehøje. Næppe æglægning
2005	?	?	?	2	Ny rede inde på land.
2006	20.02.	01.04.	20.06.	2	

Ung havørn fundet død i nærheden af elledninger ved Horslunde, Lolland 2005.
Foto: Dorthe Lahrmann

Lokalitet nr. 8 PRÆSTØ FJORD

Ynglested:	Leestrup Skov
Skovejer:	Bækkeskov Gods v/ Peter Zobel Bækkeskov Allé 1 4733 Tappernøje
Kommune:	Faxe Kommune
Etableringsår:	2006
Parrets historie:	Det antages, at det er parret fra Even Sø (se lokalitet nr. 2), der - permanent eller midlertidigt - er flyttet til Leestrup Skov. Afstanden mellem de to reder er ganske vist på omkring 6 km, dvs en distance som er større end den afstand som et par normalt vil flytte fra et år til det næste. De forhold der tyder på at det er Even Sø-parret der er flyttet til Leestrup Skov er for det første at reden ved Even Sø blev forladt samtidig med at etableringen fandt sted i Leestrup Skov. For det andet, at parret i den første ynglesæson fik hele 3 unger på vingerne, hvilket et førstegangs-ynglende par næppe ville være i stand til. Endelig er der tale om samme fourageringsområde (sydlige del af Præstø Fjord). Reden i Leestrup Skov blev påbegyndt allerede i vinteren forud for ynglesæsonen 2005, men parret gjorde ikke yngleforsøg i reden det år (ynglede ved Even Sø).
Ynglesæson 2006:	Æglægningen fandt sted i begyndelsen af marts, og rugningen forløb planmæssigt. Parret opfostrede 3 unger, som var flyvedygtige fra omkring 5.juli.
Redebevoksning:	Reden er placeret i toppen af en gammel eg, der står i udkanten af et par yngre bevoksninger med gran, bøg og enkelte gamle bøge.
Forstmæssig drift:	Det ser ikke ud til at der har været forstmæssig aktivitet i redens nærmeste omgivelser i de senere år.
Adgangsregulering:	En enkelt skovvej i den vestlige del af Leestrup Skov er lukket for publikums ophold og færdsel, da skovvejen blot ligger 100 m fra havørnereden. Afspærringen fremgår af kortet i Bilag 3. Lukningen er indtil videre gældende til 15.september 2009.
Tidligere aktivitet:	Den lukkede skovvej ligger i en afsides del af skoven, og har næppe været anvendt af publikum i ret stort omfang. Den største publikumsaktivitet i Leestrup Skov foregår i de østlige og sydlige dele (bl.a. ved Kludeegen), og adgangsreguleringen berører ikke aktiviteten her.
Andre tiltag:	Ved to indfaldsveje til skoven er opsat skilte der orienterer om adgangsbegrænsningerne. Der er desuden opsat et særligt skilt, som indskærper at færdsel kun må foregå på skovvejene. Skovens ejer har vist stor interesse for tilstedeværelsen af Havørnene, og der er derfor en begrundet forventning om, at man ved godsets aktiviteter tager hensyn til ørnene.

Problemer: Ingen aktuelle.

Koordinator: Hans Erik Jørgensen
Denderupvej 5, Vester Egede
4690 Haslev
Tlf. 56 711 007

Havørn ved PRÆSTØ FJORD

År	Æg lægning	Klækning	Unger flyve-dygtige	Antal unger	Bemærkninger
2006	05.03.	15.04.	05.07.	3	

Skilte opsat ved skov og markveje ved Leestrup Skov. Foto: Lars Malmborg

Lokalitet nr. 9 TÆRØ

Ynglested:	Skallehoved på den sydøstlige del af Tærø.
Skovejer:	Kurt Bang Christensen Tærø 1 4772 Langebæk
Kommune:	Vordingborg Kommune
Etableringsår:	2006
Parrets historie:	Parret byggede rede på Tærø i 2006 efter at der i årene forud jævnligt var forekomst af havørnepar i området. Inden etableringen på Tærø havde der i et par år været mistanke om, at Havørnen havde gjort yngleforsøg i den nærliggende Stensby Skov, men det har ikke været muligt at verificere dette. Det må antages, at det er det samme par, der i løbet af årene er iagttaget på de to lokaliteter (Tærø og Stensby Skov).
Ynglesæson 2006:	Reden på Tærø blev fundet af øens opsynsmand i midten af april. Under en kontrol 20.april rugede hunnen på reden, men 1.maj var rugningen ophørt, og ørnene blev ikke set i nærheden af reden. Yngleforsøget endte således uden resultat.
Redebevoksning:	Lille bevoksning af skovfyr på den smalle halvø Skallehoved.
Forstmæssig drift:	Der er ingen tegn på, at den lille bevoksning anvendes forstmæssigt.
Adgangsregulering:	Skallehoved er lukket for publikums adgang og færdsel. Afspærringen fremgår af kortet i Bilag 4. Lukningen er indtil videre gældende til 15. september 2009.
Tidligere aktivitet:	Skallehoved har tidligere været et velbesøgt sted for de lystsejlere, der er gået i land på Tærø i sommermånederne. Under kontrolbesøget 20.april blev det konstateret, at der var en gammel bålplads mindre end 20 m fra Havørnenes redetræ. Ude på vandet findes en opankringsplads for sejlbåde 250 m fra reden.
Andre tiltag:	Da lokaliteten som nævnt har været anvendt som opholdssted for de lystsejlere, der er gået i land på øen, er der til de nærliggende havne fremsendt information, der orienterer om adgangsforbudet (se Bilag 5). Dansk Sejlunion er orienteret ligesom lokale sejlklubber.
Problemer:	Det forudses, at ørnene med den valgte redeplacering vil blive belastet af en hel del forstyrrelse i forårs- og sommermånederne i forbindelse med lystsejlads omkring Skallehoved.
Koordinator:	Jens Dithmarsen Garvervej 3 4760 Vordingborg Tfl. 55 37 65 43

Havørn på TÆRØ

År	Æg lægning	Klækning	Unger flyve-dygtige	Antal unger	Bemærkninger
2006	?	-	-	0	Rugning ophørt uden resultat

Skallehovedet er en skovbevokset tange på det sydlige Tærø
Foto: Lars Malmborg

Skallehovedet er foreløbig lukket for offentligheden frem til 15.9.2009.
Giv havørnene ro og hold afstand!

Bilag 1.

Kort med adgangsbegrænsning ved Even Sø

Bilag 2.

Forslag til tekst på informations og forbudsskilte

Udkast til tekst på informationsskilt:

Færdsel kun tilladt på skovvejen

Af hensyn til ynglende havørn indskærpes det, at færdsel og ophold kun må finde sted på skovvejen. Havørnen er en meget sky fugl, der ikke tåler forstyrrelser i yngleområdet.

Den offentlige adgang til private skove og det åbne land er begrænset til veje og stier i medfør af naturbeskyttelseslovens § 23. Fra Mellemskov til og med Nederste Skov er der derfor kun færdsel på denne vej.

Der er gode muligheder for at iagttage ørnene fra veje og stier omkring Præstø Fjord samt fra fugletårnet i sydenden af Præstø Fed.

Havørnen har været udryddet som ynglefugl i Danmark i næsten hundrede år, men er i de senere år begyndt at yngle med få par i Danmark.

Udkast til tekst på forbudsskilt i Leestrup Skov:

Skovvejen er lukket

På grund af ynglende havørn er denne sti lukket for offentlighedens adgang. Havørnen er en meget sky fugl, der ikke tåler forstyrrelser i yngleområdet.

Adgangsforbudet er givet i medfør af naturbeskyttelseslovens § 27 efter aftale med Bækkeskov Gods.

Der er gode muligheder for at iagttage ørnene fra veje og stier omkring Præstø Fjord samt fra fugletårnet i sydenden af Præstø Fed.

Havørnen har været udryddet som ynglefugl i Danmark i næsten hundrede år, men er i de senere år begyndt at yngle med få par i Danmark.

Vogelschutzgebiet

Dieses Teil von ”Leestrup Skov” ist wegen brütenden Seeadlern geschlossen.
Der Seeadler ist ein sehr scheuer Vogel, der keine Störungen im Brutgebiet verträgt.

Bilag 3.

Kort med adgangsbegrænsning ved Bækkeskov

Bilag 4.

Kort med færdselsbegrænsning ved Tærø

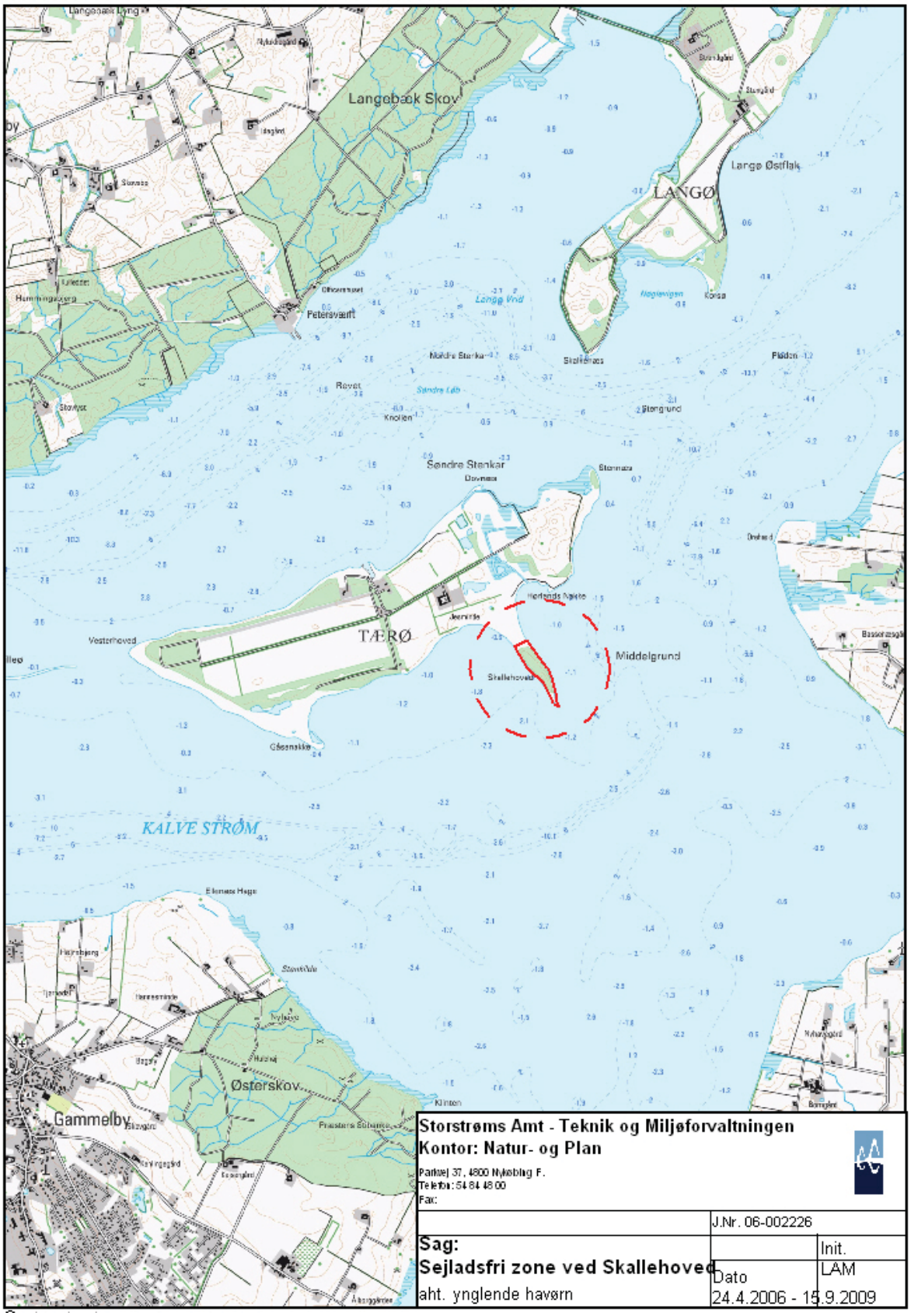

Bilag 5.

Opslag til sejlere i havne omkring Tærø

Ynglereservat for Havørn på Tærø

På grund af ynglende havørn er halvøen Skallehoved på den sydlige del af Tærø lukket for offentlighedens adgang hele året rundt frem til den 15.9.2009. Havørnen er meget sky fugl, der ikke tåler forstyrrelser i yngleområdet.

Adgangsforbudet er givet i medfør af naturbeskyttelseslovens § 27 efter aftale med ejeren af Tærø. Skov- og Naturstyrelsen overvejer et sejladsforbud omkring Skallehoved. **Det henstilles derfor, at de sejlende holder en afstand fra Skallehoved på mindst 400 meter.** Eksisterende erhvervsfiskeri i området kan fortsætte som hidtil.

Der er gode muligheder for at iagttage ørnene i hele området omkring Tærø. Ørnene kan med en god kikkert ses fra flere offentligt tilgængelige steder på det østlige Bogø og de nordvestlige dele af Møn.

Havørnen har været udryddet som ynglefugl i Danmark i næsten hundrede år, men er i de sidste 10 år begyndt at yngle med få par i Danmark. Havørnens er Europas største rovfugl og kan opnå et vingefang på 2,40 meter. De gamle fugle har hvid hale og lyst hoved og næb, mens ungfuglene er mørkt brune.

Vogelschutzgebiet
Die Halbinsel Skallehoved auf Tærø ist wegen brütenden Seeadlern geschlossen. Der Seeadler ist ein sehr scheuer Vogel, der keine Störungen im Brutgebiet verträgt.

Skov og Naturstyrelsen **Storstrøms Amt**

Gammel havørn med nyfanget fisk. Foto: Göran Nyrén / Naturfotograferna

Bilag 6.

Liste over rapporter baseret på fugle udgivet af Natur- og Plankontoret i Storstrøms Amt.

Forfatter er angivet med forkortelse:
HEJ: Hans Erik Jørgensen
NPA: Niels Peter Andreasen
PSH: Per Schiermacker-Hansen
MTH: Michael Thelander

Overvågning af naturtyper med fugle

Titel	Udgivelsesår
Status og forvaltning af vigtige områder for ynglende fugle ved kysterne i Storstrøms Amt, HEJ	2000
Ynglefugle i udvalgte enge og moser 1999, HEJ	2001
Ynglefugle i enge og moser langs Susåen 1999, HEJ	2001
Ynglefugle i Holmegårds Mose/Porsmose 2006, HEJ	2006
Busemarke Mose - udvikling i fuglelivet 1968-1996, PSH	1997
Fugle ved Maribosøerne 1975-1990 – Appendiks, HEJ	1991
Vandfugle ved Maribosøerne 1991-1995, HEJ	1996
Ynglefugle ved Maribosøerne 1985-2000, HEJ	2001
Maribosøerne, Ynglefugle 2005 – Status og udvikling siden 1977, HEJ	2006
Ynglende vandfugle i 12 søer i Storstrøms Amt 1997, HEJ	1997
Ynglende vandfugle i 14 søer i Storstrøms Amt 2002, HEJ	2006
Ynglefugle i Gødstrup Sø 2005, HEJ	2005
Fugle på Nyord Enge 1982-1996, NPA	1997
Fugle på Nyord Enge 2004, NPA	2004
Projekt fugle på Øer og Holme 2005, MTH	2006
Projekt fugle på Øer og Holme 2006, MTH	2006
Ynglefugle på strandenge i Storstrøms Amt 1998 HEJ	1998
Ynglefugle på strandenge i Storstrøms Amt 2003 HEJ	2006

Overvågning af fugle

Art	Udgivelsesår
Rødlistede fugle - status og forvaltning 2000, HEJ	2002
Ynglende rovfugle i Storstrøms Amt 2003, HEJ	2004
Ynglende rovfugle i Storstrøms Amt 2004, HEJ	2005
Ynglende rovfugle i Storstrøms Amt 2005, HEJ	2006
Ynglende rovfugle i Storstrøms Amt 2006, HEJ	2006.
Ynglende vandfugle i Storstrøms Amt – Status over forekomster 1985-1989, HEJ	1990

Rapporterne kan findes som pdf-fil til download på DOF Storstrøms hjemmeside:
www.dof-storstroem.dk

Regler for offentlighedens adgang til skove og udyrkede arealer

Denne rapport omhandler især private og offentlige skove samt i nogen grad udyrkede arealer. Reglerne for færdsel og ophold disse steder er en del forskellige og ofte ikke særlig godt kendt af publikum, hvorfor de gennemgås i det følgende.

Ved de fleste indgange til skove finder man et skilt, der oplyser om skoven er offentlig eller privat samt reglerne for færdsel. Offentlige skove er skove, der ejes af staten, amter, kommuner og Folkekirken samt skove ejet af offentlige stiftelser.

Reglerne finder man i naturbeskyttelseslovens (Lovbekendtgørelse nr. 884) kapitel 4, der trådte i kraft den 18.4.2004, og Miljøministeriets Bekendtgørelse nr. 251 af 29.3.2005.

Generelt gælder følgende regler (nbl § 23 og 24) for offentlighedens adgang til **privatejede skove og udyrkede arealer:**

Det er tilladt at færdes og gøre midlertidigt ophold
- på (fredede) områder, hvor der er oplyst om offentlig adgang
- for gående og cyklende ad skovveje, markveje og stier.
- til fods på udyrkede, uindhegnede områder, hvortil der er offentlig adgang - herunder ad markveje og stier
- fra 6 morgen til solnedgang

Det er ikke tilladt at færdes
- uden for veje og stier i skovene
- på forsvarligt indhegnede områder (nytilplantede skovområder, græssede arealer m.v. Der er dog adgang til hegnede udyrkede arealer, hvor der *ikke* er græssende dyr, gennem låger, led, stenter og lignende)
- i rørbevoksninger
- i bræmmer langs vandløb
- på områder, hvor lovlig skiltning forbyder adgang
- om natten

I offentlige skove er det også tilladt at færdes
- til fods i hele skoven
- døgnet rundt.

Hunde skal føres i snor. Ophold må ikke finde sted inden for 150 meter fra beboelses- og driftsbygninger. Der gælder særlige regler for organiserede aktiviteter. Private ejere kan lukke arealer midlertidigt ved selskabsjagt intensiv skov- og landbrugsdrift. Færdsel og ophold sker på eget ansvar. Overtrædelse af reglerne kan straffes med bøde.

Respekter altid ejers anvisninger.

Adgangsreglerne administreres fra 1. januar 2007 af din kommune. Man er altid velkommen at kontakte kommunen for at få et råd eller en folder om regler for offentlighedens adgang i naturen.

Storstrøms Amt

Teknik- og Miljøforvaltningen
Natur- og Plankontoret

Parkvej 37
4800 Nykøbing F.

ISBN-nr.: 87-91994-24-1